П. 581. 859

ПОДІЛЬСЬКА ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА.

ВОЛОД. МАРТИНЕВИЧ.

З ТАМТОГО СВІТА

комедія в трьох діях.

1932.

ЛЬВІВ — ТЕРНОПІЛЬ — НЮ-ЙОРК.

Накладом Книгарні і Антикварні ім. Лесі Українки в Тернополі.

ВОЛОД. МАРТИНЕВИЧ.

З ТАМТОГО СВІТА

комедія в трьох діях.

ВСІ АВТОРСЬКІ ПРАВА ЗАСТЕРЕЖЕНІ.

Дієві особи:

Хаїм Шубен — сільський орендар, літ 40.
Геня — його жінка, літ 34.
Срулько — їх син, літ 14.
Катерина — слуга у Шубенів.
Михайло Куйбіда — пройдисвіт, літ 58.
Начальник громади.
Секретар громадський.
I. II. і III селяне.
I. II. і III парібки.
Селянка.
Жебрак-старець.
Жандарм австрийський.

Річ діється у глухому селі Куткудаківцях на Поділлі при кінці XIX. віку. — Строї селянські.

П. 581. 859

БІБЛІОТЕКА НАРОДОВА

Друкарня А. Салєвич Тернопіль, 3-го Мая 5.

ДІЯ І.

Шинк. Між фронтовою, а правою стіною, в углі шинквас, а побіч шафа з товарами споживчими конечної домашньої потреби. У правій стіні вікно. На ліво двері до дальших кімнат. У фронтовій стіні двері на двір. Попід стіни лавки і столики, при яких сидять гості, пють і їдять. З повали звисає нафтова лямпа. На дворі весняна ще зимна пора. Паде дощ і сніг на переміну. Час пополудневий дня.

За піднесенням занавіси Срулько сидить за шинквасом, вчиться тихо з книжки і дещо продає, а Хаїм обслугує гостей.

Хаїм (*середнього росту, сухий жид з рудою бородою, в лапсердаку, ярмулці на голові, довкола шиї обвязаний шалековою, червоною хустиною, на ногах у білих пончохах і патинках. Тип хитрий і перебіглий. Наливає з бочки пиво до склянок*). Вже даю, пане начальнику! Свіже пиво, длятого ллється помаленько і дуже піниться. (*Несе до стола дві склянки*). Але пиво — пиво, пане начальнику, як сметана. (*Клепає начальника по плечах*).

Начальник громади (*високий, кремезний і зажилий мужик, великий вус, ознака війтівської власти здоровенна палиця. Типовий війт села з XIX. століття*). Випемо, то переконаємось про його добрість, пане Хаїм! — Наперед нічого не можна говорити. На вид воно може бути гарне, а на смак до нічого.

Секретар громадський (*високий, худий панок мійський, у черевиках, краткованих штанах, зимовім пальті і діравім габіку на голові. Довгий волос, миршавий, рудий вус і бігаючі, малі вічи. Лице довгообразе. Піяцька ціха — червоний ніс. З піяньства допустився крадіжи гроша, яко судовий урядник і за це прогнали його з суду. З того ще більше розпився*). Не дармуймо, пане дзєю, а пиймо пане начальнику. (*Бере склянку в руку, підносить до гори і співає*):

Кристалева чаша,
Срібная криш.....
Пити, чи не пити, } 2
Все таки вмреш!

(*Ударяє своєю склянкою у склянку начальника громади і пють*). Пісня правду каже і то велику правду. Не пеш — умреш, а пеш рівнож умреш. З того виходить, що лучше пити і бавитись. (*Дивиться на свою склянку до світла*). О, пане Хаїм, мушу вам сказати правду, що ви великий шахрай!

Хаїм (*здивований*). Герсти — свіжий інтерес. Чому, пане секретарю, я шахрай?

Начальник гром. (*сміється*). Вже пан секретар знає чому, наколи говорить так отверто і сміло.

Секретар гром. (*бється у груди*). Як я правдивий шляхтич Іґнаци де Ястшембец Сіто, так вам кажу, — пане начальнику, що Хаїм шахрай! Не вірите — подивіться. Пів склянки пива, а решта сама піна. В цей спосіб дуриться людей і скоро робиться майно, бо платимо за цілу склянку. Це пане дзєю, пане Хаїм, несовістно!

Хаїм (*підсміхається*). Що говорите, пане секретарю? Як пів склянки? Склянка ціла, щоб я так щастя мав... (*Підкручує пейси*).

Начальник гром. (*здивовано*). А тобі Хаїм іще богато бракує до щастя?! Я маю надію, що невдовзі будеш власником тутешнього двора, бо вже наш пан дідич сидить глибоко у твоїм кармані. Небогато додаш йому на перевіз ґратів з села до міста.

Хаїм (*вдоволений*). Ох, бодай з вас Бог говорив, пане начальнику! — Я бідний жидок, ледви боками ношу, де мені до двора.

Секретар гром. Я вірю, пане Хаїм, що ледви боками носите, бо на боках лежить тяжкий тягар — великі гроші. Маєточок є? га? (*Дає легкого стосуна Хаїмові у бік*). О! я не казав!

Хаїм (*відскакує*). Бодай вас Бог мав пане секретарю, як ви жартувати вмієте.

Начальник гром. Скажіть мені, пане Хаїм, де ви знайшли своє щастя? Я не вірю у забобони, але в щастя вірю. Не один робить, працює чорно, щадить, мало рук не приробить і не може доробитись, а неодному так йде як по маслі. Само майно у руки лізе. — Не треба далеко шукати, а Хаїма батько небіщик Сруль, дай йому Боже небо, був дуже порядний чоловік...

Секретар гром. (*перериває*)... чесніший, як його син Хаїм?

Начальник гром. (*мимоволі*). О певно! (*Опамятавшись*). Бодай вас пане секретарю. (*Клепле Хаїма по спині. Всі три сміються.*) Небіщик Сруль гандлював телятами і нераз не мав гроша на купно телятя. Неправду кажу, пане Хаїм?

Хаїм. (*присідає до стола*). Правда, пане начальнику,

свята правда. Мій батько чорно бідував і так пішов з цього світа передвчасно? — Скажу вам правду, мене Бог обдарував щастям за моєю жінкою. Вона гарна жінка, але й велике щастя має. Я за ньою маєтку не взяв, але взяв щастя, а це є вартнійше, як маєток. Моя жінка до купецтва голови не має, але вистарчить, як она мені сидить за шинквасом. — Один має щастя за жінкою, а другий за дитиною. Буде бідив чорно аж уродиться йому дитина і за ньою прийде щастя.

Секретар гром. (*перенятий вірою в правду говорення обох товаришів, визнає правду про себе*). Це є правда. Я беру примір з самого себе. Нераз я брав гроші з каси, бо я провадив судові депозита і все перед контролею брак вирівнував. Як не на першого з пенсії, то пожичав на короткий час у знайомих, а одного разу я забавився порядно і не пішов до праці. Нещастя хотіло мене знищити, пане дзею, і зїхала контроля. Викрили брак гроша і прогнали мене зі служби, пане дзею, без пенсії. Жінка і троє діточок, хотяй пропадай. Я хотів застрілитися з роспуки, а потім кинув горем об землю. Пішов — добре впився і по якімось часі взявся до громадської секретарки. Діти підросли, вже працюють на себе і я з жінкою несу цей тяжкий хрест життя до якогось часу. Неодному знаєте, пане дзею, вдасться потягнути гроші, має щастя і пропаде, замаже всякі сліди, а я не крав і мені не вдалось. Пан Хаїм має рівнож щастя, пане дзею. Як та пявка ссе з кождого крови по троха і богатіє.

Хаїм (*не має приємности того слухати*). Лишімо, панове, вже говорити про це, бо маємо важнійшу справу. Кінчіть, панове, пиво — може ще подати?

Начальник гром. На разі не треба, а про яку справу ви згадували?

Хаїм. Як там з громадськими виборами?

Начальник гром. Зле, пане Хаїм. Я власне хотів з вами про це говорити, як лише прийшов, але ми заговорились чим иншим...

Хаїм. Длячого зле?! — Хай буде добре! — Чи злого не можна обернути на добре? На це є ріжні способи. Троха грішми, троха протекцією, а де треба то горівкою і ковбасою і мусить бути добре. Розходиться, щоби вибрали цих, що ми хочемо, а потім буде так, як ми схочемо.

Начальник гром. Нічого не поможе, пане Хаїм, ні гроші, ні горівка ні ковбаса. Маємо проти себе сильну партію з молодих господарів, які є сильно зорґанізовані і твердого характеру. Вони кладуть собі за честь видерти нам з рук уряд громадський і я побоююсь, чи

їм це не вдасться. Мають доброго провідника між собою, який богато моїх тайн знає...

Хаїм. Хто це є? — Що це за голова?

Начальник гром. Мій найстарший син Яків. Цей оженений у Грайбіди.

Хаїм. Ваш син?! — Син іде проти батька? А це як?! — Я не хочу вірити, щоби син важився йти проти батька.

Начальник гром. На жаль так оно є.—Не дасть переконатись, а стоїть при своїм та ще грозить мені кримінaлом. Я вперед просив, а потім кляв і нічого не помагає.

Секретар гром. Ви так робили, як один Іван бив жінку, а мешкав коло церкви. Прийде неділя, пане дзєю, священик править у церкві, а Іван жінку бє. Крик, зойк, западня. Кличе священик Івана до себе і просить єго: опямятайся чоловіче, через тебе я не можу в церкві правити, згіршення для людей. Єґомость не можу знести того, що вона мені виробляє — відповідає Іван. Не бий її, проси, промов до неї добрим словом — поучає Івана священик. Та де єґомость — відповідає Іван — я до неї кидав молитвословом і то не помагає. (*Всі три сміються.*)

Хаїм. Хтось мусів вашого сина, пане начальнику, добре наставити. Це зробила не яканебудь голова.

Начальник гром. При війську освідомив єго дуже один учитель, який з ним служив разом і товаришував. Мій Яків не є дурний хлоп. Він йдучи до війська гарно читав і писав по польськи, по німецьки і по жидівськи говорив. Належав до читальні ім. М. Качковського, бо тоді ще у нашім селі тої нової читальні „Просвіта“ не було. Яків завсігди в читальні читав нам старшим господарам часописи. Цей учитель при війську вчив його нашої історії, рахунків, опису країв, про Шевченка і дав йому на памятку книжку „Кобзар“ з дуже гарними віршами і їх Яків дуже много вивчив на память. Так освідомився мій Яків, що я сам не міг надивуватись. Змінився в обходженню, змінився його характер до не пізнання. Моє поступовання йому не подобалось, як лише вернув з війська. На додаток іще оженився у Грайбіди, а ті не дурні рівнож, бо мають двох синів учених і пропав для мене хлопець. Чого не розуміє, то йде до нашого вчителя, бо цей на старість рівнож здурів. Покинув читальню ім. М. Качковського, а заложив нову читальню „Просвіта“. Нас старих лишив, як дурних, а сам з молодими держить. Він мусить нам через Якова у громадських виборах шкодити?!

Хаїм. На ту нову партію муситься пустити якусь

калюмнію, щоби її збезчестити і приголомшити. Я рівнож думаю, що вчитель шкодить, на нього треба знайти добрий батіг і добре ним учителя підгонити.

Секретар гром. (*прислухуючись весь час розмові тій думав, а тепер сміється*). Буде могорич панове, то вам дам раду: Пастух піде до криміналу, а стадо розлетиться. Тоді вибори виграємо ми, як Бога кохаю.

Начальник і Хаїм. Могорич буде і то порядний, пане секретарю. Яка ваша рада? Говоріть.

Секретар гром. Учитель закладав ту стару читальню ім. М. Качковського?

Начальник гром. Так! Або що?

Секретар гром. Значиться ширив москвофільство, як о. Наумович. Говорив, що про Росію?

Начальник гром. Говорив, що ми повинні належати до Росії, бо там живуть наші брати.

Секретар гром. Добре! — Це є зрада стану. § 58. Це є страшний параґраф. Я напишу донос до прокураторії. Підпишите ви його, пане начальнику, пан Хаїм і ще дехто, а вашого сина і ще декотрих подамо на свідків. Учителя замкнуть, посидить собі довший час, вашого сина і прочих будуть тягати по судах, переслухувати, через це повстане замішання в тій партії, їх жінки зі страху нароблять крику, щоби вони до нічого не мішались, а ми за той час переведемо вибори, як самі захочемо.

Хаїм і начальник. Добре видумав пан секретар, знаменитий плян. Варта могоричу. Великий могорич?

Начальник гром? Мені не ходить о начальство, але дійсно можу дістатись до криміналу, бо каса громадська не в порядку, поля громадські без оплати уживаю я і Хаїм. Проскочивши щераз у начальство буду міг усе полагодити, як слід. Треба, пане Хаїм і двір собі зеднати. Вони мають велике значіння при виборах. (*Кінчить пиво*).

Хаїм. Я це вже беру на себе. То вже моя голова, за ким они підуть.

Начальник гром. Ми вас ставимо, пане Хаїм, на радного, а по виборі на заступника війта. — Давайте пиво! Могорич для секретаря!

Хаїм (*встає скоро*). Я, пане начальнику, до цього могоричу з вами спільник.

Секретар гром. (*затирає руки*). Ще моя голова потрафить щось видумати. Ні?!

Начальник і секретар співають а Хаїм дириґує принісши пиво:

Чи то таке диво,[2]
Що ми пємо пиво?!
Наші батьки пили,
Склянками дзвонили
І ми будем пити,
Склянками дзвонити!
Чи то таке диво,[2]
Що ми пємо пиво?!

Хаїм. Пийте панове!

В половині пісні входять І. ІІ. і ІІІ. селяне та сідають по противній стороні при столику і говорять між собою тихо до кінця пісні.

Начальник. А ви з нами Хаїм не напєтесь?

Хаїм. Пийте здорові, я мушу пильнувати інтересу. Гості ждуть. (*Відходить до столика прибувших*). Дай вам Боже здоровля, панове! Гості витайте!

Начальник (до секретаря). Це всі три з противної партії.

Всі три *рівночасно говорять з начальником*: Дай Боже й вам здоровля! Дай Боже щастя! Гаразд!

Секретар гром. § 58 пане начальнику і кінець!

Хаїм. Що вам дати панове?!

ІІ. селянин. Дай, Хаїм, нам фляшину сильної горілки і перекуску.

Хаїм (*злий*). Хаїм! — Хаїм! А якби ви сказали пане Хаїм то це коштувалоб вас богато. Вас це зовсім не коштувалоб нічого.

(*Розкладає руками і відходить до шинквасу. — Всі три сміються*).

ІІІ. селянин. Бачиш, Олексо, як жидисько підріс високо.

І. селянин. Він думає, що вже заступником війта. Якби свиня роги мала, тоби цілий світ завоювала.

Хаїм (*приносить горілку, чарки і перекуску до столика*).

ІІІ. селянин. Ми колись випємо порядний могорич від Хаїма, агі від пана Хаїма.

І. селянин (*підсміхається*). Коли це свято буде? Чи довго ждати?

ІІІ. селянин. По виборах, як лише пан Хаїм проскочить у заступники.

ІІ. селянин. Так?! А пан Хаїм уміє скакати так високо?!

ІІІ. селянин. Як не вміє, то провалиться! Пиймо братя! (*Наливають і пють*).

Начальник (*до секретаря*). Насміхаються з Хаїма.

Секретар. Невдовзі він з них буде сміятись! § 58 і під ключ.

І. селянин. Добра горілка, пане Хаїм, нема що казати.

Хаїм (*вдоволений*). О! бачите, пане Дерихвіст, це вас нічого не коштує, як скажете „пане Хаїм". Шануймо один другого.

Начальник гром. Дай Боже, пане секретарю!

Секретар. Дай Боже, пане начальнику. На здоровля. (*Обидва торкаються склянками і пють*).

III. селянин. Чесна компанія! Забуває, що параґраф для всіх однаковий, а не мають перед ним страху люде чесні. Чия душа чоснику не їла, то не буде смерділа! Дай Боже, пане Хаїм! (*Пють*).

Хаїм. Пийте здорові!

Начальник гром. Добре пиво! Дійсно, як сметана.

Секретар гром. На здоровля, пане начальнику! (*пють*).

Хаїм. (*відходить до столика начальника*). Правда, що пиво добре! (*тихо*). Вони все знають, неначеб були при нашій розмові.

II. селянин. (*рівночасно тихо*). Щастя, що ми надійшли і підслухали їх змову. Знаємо вже плян їх підлої затії. Нині про це мусимо повідомити Якова.

Секретар (*тихо*). Вони лише догадуються, пане Хаїм. Хтож є ліпший на заступника, як Ви? (*Тихо між собою говорять*).

І. селянин. Хто чим воює, від цього гине! (*тихо*). Нині піде донос до Ради Повітової, що громадська каса невпорядку. Всі три підпишемо, бо ми чули з уст самого начальника. — Добре?!

II. і III. Селяни. Добре — згода!

Начальник (*до Хаїма тихо*). Ідіть послухайте, пане Хаїм, що там за добро! Якась змова?! — Ще раз пиво!

Хаїм. Сейчас даю, пане начальнику! Видно, що вам засмакувало. Тфі! тфі! Щоби не наврочити.

І. селянин. Згода?!

II. III. селяни. Так!!

І. селянин. Дайте руку. (*Подають II і III селяни І. селянинові руку.*) Випємо й ми пива, Олексо. Я плачу!

II. селянин. По горілці — недобре мішати, бо голову забє чисто.

І. селянин. Не бійся, хлопська голова тверда видержить.

III. селянин. Скіра то так, але голова не знаю.

Хаїм. (*Підходить до них*). І карман видержить!

І. селянин. Три пива для нас, але з цієї самої бочівки.

Хаїм. Дам! — Яко будучий асесор громадський також можете його напитись — за свої гроші.

III. селянин. Відтявся пан Хаїм. Маєш, сусіде, номінацію. Лише справуйся, а підеш у гору.

Хаїм (*сміється*). Як там справа з нивкою, пане Недошитко? (*Відходить налляти пива.*)

II. селянин. Продав свому сусідові Дерихвостові. Якраз немо могорич по задаткованню.

III. селянин. Гарна нивка — що? Не вдалось вам її загорнути, пане Хаїм!

Хаїм (*прицмокує.*) Нивка дійсно гарна, але я не міг тільки дати за ню, що пан Недошитко заправили. Дуже богато жадали пан Недошитко від мене.

II. селянин. Длячого-ж сусід Дерихвіст дав тільки, що я правив?

Хаїм. Для пана Дерихвоста виплатиться, для мене ні!

II. селянин. А то яка ріжниця між мною, а тобою Хаїм, властиво пане Хаїм?

Хаїм (*подає пиво до стола трьох селян*). Та ріжниця, що ви самі справляєте поле, а я наймаю. (*Відходить, несе пиво до стола начальника*).

III. селянин. Але ті найми, пане Хаїм, вас крейцара не коштують. Це все вислуга.

Хаїм. А вислуга за дармо?! — По другому я і грошей немав покладних, бо минувшого тиждня мав великий клопіт і пішло много гроша, хай буде Богові приємно.

І. II. і III. селяне разом. Що за клопіт?!!

Хаїм. А смерть мойого тестя це малий клопіт? Жінка стратила батька, якого дуже любила, а я найліпшого дорадника, а кошти похоронів!! — Не обійшлось так, як у вас християн, при кількадесятьох коронах, а за само місце я заплатив 600 корон, а на бідних до кагалу, а на синаґоґу, лише давай та давай.

Всі три селяне. Хай з Богом спочиває! Небіщик Фішель пане Хаїм, це собі заслужив у вас. Та він небіщик дуже Хаїма любив. — Більше як свою дочку!

І. і II. селянин. Але чому у вас так дорого похорон коштує?!

Хаїм. Богатших ще дороще коштує!

III. селянин. Вони знова довго чекали на ту нагоду, щоби пана Хаїма добре подоїти.

Хаїм. О — порядно вдоїли! Однак не личило мені по жебрацьки похоронити мойого тестя. Вони прожили, щоби здорові були, 96 літ і дуже напрацювались ціле життя. Отже годилось справити їм ліпші похорони.

Всі сміються по словах:.. „щоби, здорові були“...

Хаїм. Чого смієтесь панове?! (*Дивиться навкола себе.*)

Начальник гром. Говорите Хаїм, щоби здорові були... Та вже вмер, при чім йому здоровля?!

Хаїм. То так з привички панове!

III. селянин. Н-ну так! — Тесть мусів бути і з ліпшої родини?

Хаїм. Як ви вгадали пане Райбіда! Ви дуже умний чоловік! — Мій тесть походив з рабінацької родини — з племени Коген.

I. селянин. То ваш тесть називався Коген?!

Хаїм. Ні! Походив з племени жидівського Коген, а звався Цанштехер.

II. селянин. Я це розумію. Жиди мали 12 племен, а племя Коген мало в руках стан священичий. Це племя було дуже знатне.

Хаїм. От! — от!

I. селянин. Я того не розумію. Знаю, що народи походять від трьох синів Ноя, а іменно Хама, Сема і Яфета.

III. селянин. Зрозуміти легко можна, але треба читати історію біблійну. Там усе є, як на долони.

Хаїм (*захоплений*). От — от!

I. селянин. Я читав троха жидівський талмуд.

III. селянин. То що иншого! — Там поучає жидів, як у світі жити і добре ґоїв шахрувати!!

Хаїм. (*мимоволі*). От — от!

Всі (*вибухають сміхом*).

Хаїм (*сміється*). А бодай вас, пане Райбіда! Я вам поясню, що це є талмуд. Є це мудра книжка, бо в ній є зібрані пояснення до наук суспільних, політичних і торговельних. А писали ту книжку найбільші учені жидівського народа. Там є про торговлю, але про шахрайства ніякі нема. Хто цеї книжки не студіював, то йому здається, що в талмуді пишеться про здирства, використовування і шахрайства. — Це є неправда! На такі річи там місця нема. — Хитрість торговельна є вроджена у людини. Мають її не лише жиди, але і инші народи.

Начальник гром. Два пива! — Два пива!

Секретар гром. (*тишком*). Цей Райбіда має бути мудрий хлоп. Загинає жида порядно.

Хаїм. Сейчас — сейчас, пане начальнику! (*Біжить до столика начальника по склянки*).

Начальник гром. Їм усім трьом нічого не хибує. Кожний має добру головку. Це праця нашого вчителя Рибака. — Вони тебе Хаїм продалиб!

Селянка (*входить фронтовими дверми з вузликом у руках*). Слава Богу!

Хаїм. Цей Райбіда фільозоф! — Слава на віки.

Селянка (*йде до Срулька*). Цукор є?

Сруль. Є! — Кілько вам дати?

Селянка. Маю десять яєць!

Хаїм (*вертає з склянками до шинквасу*).

Сруль. Пождіть — тато вам дадуть цукор самі, бо я не знаю по чому яйця рахувати.

Секретар гром. Дайте там яку закуску Хаїм.

Хаїм (*точить пиво*). Щож дати?! — Селедець маринований, віршлі, чи яйці?!

Секретар. Смаженицю з яєць на маслі.

Хаїм. Добре! Лише не знаю, чи яйця є?! (*Іде до бічних дверей*). Катерино! — Катерино!

Катерина. Що там?!!

Хаїм. Ходи но сюда!!

Кат. Та чого хочете?! — Говоріть! Я тут добре почую!! — Не можу з відсіля відійти!!

Хаїм. Відійди! — відійди! — Ходи сюда кажу тобі — ти холєро!!

Кат. (*входить брудна і розпатлана*). Ну — говоріть — що хочете? (*Розглядається по людях*).

Хаїм (*тихо*). Пані що робить?

Кат. Геня сидять у кухні — тай плачуть...

Хаїм. Ой — ой!! — далес! — далес! — дуже?!

Кат. Та ревлять, як корова.

Хаїм. Ой — далес — далес!! — Розваж її яким способом, Катерино, а хустину куплю!

Кат. Добре — добре! — Чого ви ще Хаїм хотіли?

Хаїм. Ага! — Зроби добру смаженицю для пана начальника і секретаря, але скоро. — (*Подає пиво*).

Кат. Добре — добре!! (*Кіхає і підносить спідницю, щоби в сорочку ніс втерти і виходить бічними дверми*).

Селянка: Хаїм! — Хаїм! — ходіть но сюди!

Хаїм. йду — йду! (*Підходить до шинквасу*). Що скажете, Марино?!

Селянка (*розвязує вузлик на столі*). Маєте, Хаїм. десять яєць, а дайте мені для хорої дитини булку, цукру і чаю. — Дуже слабе! Здається простудилось. Лежить уже другий тиждень і не може піднестись з цеї хороби. Горячкує і горячкує!

Хаїм. Ну! — а до дохтор ви з ним не їздили?!

Селянка. Ні! — Нема звідки по дохторах їздити — нема грошей!

Хаїм. Ну — ну! — А як умре, то буде за що похоронити?!

Селянка. Щож — муситься!

Хаїм. А дитини не шкода?! (*Дає булку, кілька кісток цукру і троха чаю*). Маєте, Марино! —

Селянка (*дивиться на виданий товар*). Що ви мені дали Хаїм?

Хаїм. Та це, що ви бажали!

Селянка. Та так мало?!

Хаїм. А ви кілько хотіли за десять крейцарів? — Ви певно хотіли бляху булок — 1 кґ. цукру і пачку чаю.

Селянка. Я тільки не хочу, але в місті пара яєць пять крейцарів, а Хаїм числить по крейцареві.

Хаїм. Це правда, — але яйця самі до міста не побіжать, а треба їх завести і заплатити фіру. Я плачу податки за торговлю.

Селянка. Все-ж мені кривда Хаїм, докиньте ще цукру!

Хаїм. Ну — хай буде! — Це для хорої! Дай Боже, щоби її це скоро помогло.

Селянка. Дякую вам Хаїм за добре слово!

III. селянин. Дуже придалася б у нас християнська крамниця, як у поблизькім селі Дермаківці.

Начальник гром. (*рівночасно з III. селянином*). Марино, а нічого на дитину не висипало?

II. селянин (*рівночасно з Мариною*). як може тільки жидів жити у нашім селі з торговлі, то і свій один вижиє!

Марина. Ні, пане накальнику, нема висипки, лише ціла дитина сина. (*завиває все у вузлик і відходить*).

III. селянин (*тихо*). І не натягалиб так людей, не дерлиб з печінками. Беруть два рази більше як у місті, а товар до нічого. —

Хаїм (*до Срулька*). Срулько, йди но до мами, бо дуже плаче. Не дай її плакати, бо ще з жалю за дідом розхорується.

БІБЛІОТЕКА НАРОДНОЇ ОСВІТИ

Срулько. Як-же-ж її забавити, та вона не дитина.

Хаїм. Вона, сину, більше дитина, як ти. Іди до ньої — говори з нею, розпитуй її про дещо і вона трохи забуде про діда.

Срулько. Іду! Я вже знаю про що з мамою говорити.

Хаїм. Що ж ти будеш мамі говорити?

Срулько. Я її спитаю, що я буду сам робити, як она з туги вмре. Другої мами не дістану. Я ще малий! Яку я собі дам раду?

Хаїм. Ой сину мій дорогий, най Бог нас хоронить від такого нещастя! Іди до ньої йди! (*Сідає за шинквасом*).

Срулько. (*Виходить*).

Катер. (*Входить з двома тарілками наповненими смаженицею. Під одною пахою ложочки, а під другою пахою скатерть. Заставляє столик, сікає ніс пальцями, а витирає рукавами і відходить*).

Нач. гром. Випємо по чарці, пане Іґнаци! Буде ліпший смак!

Секр. гром. Випємо, пане двею! Нема що собі жалувати, по смерти нам не дадуть!

Парібок (*входить*). Дайте, Хаїм, за шістку папіросів.

Хаїм. Яких?

Парібок. Спортів! (*Дає гроші*).

Хаїм. Маєш!

Парібок. Хаїм — я маю щось секретного з вами поговорити.

Хаїм. Ходи сюда за шинквас — поговоримо!

Парібок (*за шинквасом*). Купите корець пшениці? Я потребую грошей на музику.

Хаїм. Я не можу в тебе купувати збіжя, бо ти ще не господар. Хто знає, де ти взяв це збіжя — нащо мені клопоту і волочитися по судах!—Я боюсь таких інтересів.

Парібок. Не маєте чого боятись. Пщениця наша, а не чужа і мій батько не знає про ню, бо я її ще з осени заховав. Можете купити сміло, бо я дорого не хочу!

Хаїм. Пшениця і так не дорога.

Парібок. По 16 корон у місті платять.

Хаїм (*думає*). Добре! — Я куплю! Дістанеш 8 корон за ню і маєш її відразу завести до мойого млина.

Паріб. Завезу, але мало даєте! Дайте бодай 10 корон!

Хаїм. Не можу, хочеш бери це, що даю.

Паріб. Хай буде. Коли платите?

Хаїм. Як доставиш, то дістанеш гроші.

Паріб. Завтра вечером доставлю. Бувайте здорові! (*Виходить*).

Хаїм (*д. с.*) Крадені річи купується дешево, бо ризикується з судом.

II. селянин. Пане Шубен три пива!

Хаїм. Даю! (*Наливає і несе скоро*).

Секр. гром. Два пива! Можна і пригріти.

Хаїм. Добре! Катерино!

Геня (*входить, клясичної будови жінка, заплакана, йде поволи немов схорована*).

Хаїм (*побачивши її дуже втішився і біжить напроти ньої*). Сядь собі Геню за шинквасом. Я тимчасом занесу пригріти пиво до кухні і скоро верну!

Геня. Час кінчити торг, Хаїме! Вже смеркається. Треба готовитися до сабашу.

Хаїм. Ще не є пізно, Геню! Пане секретар який час?

Секр. гром. Гальб фія! Гет нох а цейт цум сабіш!

Хаїм. Дякую! — Ще з півтори години часу!

Геня. Нинішний день чомусь дуже довгий для мене. Я вже все приготовила, лише стіл накрити. — Іди Хаїм занеси пиво, а я посиджу тут троха.

Хаїм. Де Срулько?

Геня. Збирається, бо піде з тобою молитись. Срулько з того дуже радий, що він така особа, що без нього ви не можете молитись.

Хаїм. Ні, бо брак десятого! Він його заступає. — Срулько дуже мудрий хлопець. Це буде велика голова! (*Цмокає і виходить на ліво*)..

Жебрак (*сивенький старець, входить фронтом. Торби повні хліба гнуть його до долини*). Добрий вечер!

Нача. гром. Добрий вечер! — Чого ви волочитесь діду по селі. Не знаєте устави, що тягатись по селах не вільно?

Жебрак. Я ступив до коршми загрітись і випити чарку, бо не дійду домів, так охляв!

Начальн. Залагодьтесь скоро діду, бо жандарма й но не видно.

Жебр. (*До Гені*). Дайте мені чарку горілки, але з перцем!

Геня. Сейчас даю! (*Наливає чарку горілки, сипить перцю і подає йому*). Пийте!

Жебрак (*випив і навіть не скривився*). Слаба горілка. Ви не вмієте давати, ваш муж ліпшої мені дає! Купите хліб у мене?

Геня. Пождіть аж прийде мій Хаїм — може він купить. Я на його інтересах не дуже мудра.

Хаїм (*входить з пивом і подає з посудою на столик*). Пийте панове вже добре загрілось. (*До жебрака*). Що скажете дідуню?

Жебрак. Купите хліб у мене?

Хаїм. Куплю! — Буде для курей. Занесіть до кухні, а я там прийду і погодимось!

Жебрак (*виходить на право*).

Геня. Я дала йому чарку горілки з перцем.

Хаїм. Якої?

Геня. Шабасівки.

Хаїм. Не дуже він був з ньої вдоволений. Він пе чисте бон-ґут! Це знаний піяк, пропив великий маєток.

Геня. Нарікав, що я йому дала слабоньку горілку. Випє другу ліпшу...

Хаїм. Піякові вперед дається ліпшу, а потім гіршу.

II. селянин. Плачу!

Хаїм. Склянка пива 10 крейцарів, а горілка 25 крайцарів, булок шість 12 кр. Разом 13 шісток. (*Бере гроші*).

II. селянин. Дайте мені ще тютюн, паперці і сірники за шістку. Добра ніч вам. (*Виходить*).

Хаїм. (*дає*). Доброї ночі!

III. селянин. Мені дві булки для дітей. Маєте чотирі крайцарі. Будьте здорові! (*Бере і виходить*).

Геня. Бувайте здорові!

I. селянин. Дайте мені таких два довгих цикорки для дітей. То буде втіхи.

Геня. Вони ще маленькі, то певно втішаться, як тато принесе. (*Завиває і дає*).

I. селянин. Чому ви такі сумні, Геню?

Хаїм (*киває на I. селянина і мімічно показує йому, щоби він нічого не говорив*).

Геня. Не знаєте чому? Я стратила батька і годі мені його забути.

I. селянин. Не забивайтесь, Геню, бо нас усіх та дорога жде. Кожний тут часово, а там вічно живе. Маєте для кого жити, є у вас муж і син. Треба застановитись над цим і дати собі спокій. Розхоруєтесь і ще більше наробите клопоту.

Геня. Я хотілаби забути і не можу. Мушу виїхати до родини.

І. селянин. Це буде найліпше. Бувайте здорові. (*Виходить*).

Геня і Хаїм. Добра ніч вам! Добра ніч!

Три парібки входять: Добрий вечер.

Геня. Добрий вечер!

Хаїм. Що скажете хлопці?!

Один з парубків. Ми прийшли до вас Хаїм винаймити салю на танці з музикою.

Хаїм. Наколи? Чи маєте вже дозвіл від начальника громади?

Один з парубків. На неділю, бо на другий тиждень йдемо до бранки військової. Хочемо забавитись. Дозволу ще не маємо від пана начальника. Будемо просити і ви Хаїм вставтесь за нами.

Хаїм. Салю винайму, бо цього тиждня нема жадного весілля і буде вільна. Просіть лише дозволу від начальника громади, а я кину своє слово за вами.

Один з парубків. Начальник добрий, чи може нині не в гуморі?

Хаїм. Війде!

Другий парібок. (*приближається до Хаїма і приниженим голосом*). Купіть собі у мене штуку біленого полотна.

Хаїм. Ти коли його білив?!

Другий парібок. Не говоріть, а купуйте, бо мені рекрутові треба гроша на музику і для дівчини на оріхи.

Хаїм. Де воно? — Що маю з рекрутом робити. Треба його запомогти.

Другий парібок. Я лишив у кухні!

Третий парібок. Я там лишив рівнож копу яєць і курку. Хочу також продати!

Хаїм. Пождіть тут. Я йду до кухні подивлюсь. Жебрак там є?!

Другий парібок. Є! — Жартує з вашою Катериною. Ви йдіть Хаїм до кухні, а ми йдемо поговорити з паном начальником...

Хаїм. Добре! — Я сейчас прийду (*виходить*).

Всі три парібки (*підходять до столика начальника і секретаря. Всі три цілують у руку начальника і секретаря.*)

Начальник. Що скажете хлопці?!

Всі три парібки. Ми прийшли... Ми хочемо просити... Пан секретар будуть так добрі...

Начальник. Не говоріть усі три разом! Хай говорить один, бо я нічого не розумію.

Секретар гром. Не крякайте, а хай один співає перед паном начальником.

Другий парібок (*до третього*). Говори Максиме!

Третий парібок. А ти не можеш — воду в устах держиш?!

Начальник. Та не сваріться, а говори котрийнебудь про що ходить. Говори ти Іване! (*Вказує на першого парібка*).

Перший парубок. Ми просимо пана начальника о дозвіл на музику і танці, які хочемо урядити в неділю в сали Хаїма. Будьте так добрі і не відмовте нам!...

Начальник гром. Не можу вам хлопці дозволити на музику, бо послідний раз були авантури і будуть процеси в суді.

Секретар гром. Як не вміють порядно заховуватись, то не треба їм давати дозволу. Потім вищі власти не будуть нас потягати до відвічальности.

Хаїм (*вертає і підходить до столика начальника та прислухується розмові*).

Другий парібок. Ми будемо спокійно бавитися пане начальнику. Цих, що роблять авантури, не буде між нами. То буде рекрутська забава! Дозвольте пане начальнику!

Начальник гром. Піпетесь та ще збитки будете виробляти. З рекрутами все найбільше клопоту у селі.

Секретар. На авантурників є параґраф, нарушення публичного спокою і до Іванової хати. Там злодюги вибють, ребра поломлять і здохне у криміналі. — Однак з будучими вояками то й я держу.

Парібки (*звертаються врадувані до секретаря і моргають очима, щоби просив за ними*).

Начальник. Пане секретарю, а як они нароблять авантур, то ви будете з ними за це в старостві...

Секретар. Вони того не зроблять. Рекрути веселі хлопці, але уважають на себе!

Всі три парібки. Дозвольте пане начальнику. Ми Богом клянемось, що буде спокій! (*Торкають Хаїма*).

Хаїм. Це порядні хлопці — господарські діти. Можна їм позволити, пане начальнику. Я не дозволивби їм салі, якби це не були порядні хлопці. Тамті справляли музику в селі і бились!...

Начальник. Даю вам дозліл, але уважайте! Якщо будуть авантури, то не поможуть жадні прохання, а скажу при військовій комісії, щоби вас усіх забрали до війська. Бавтеся спокійно, як Бог приказав!

Всі три парібки. Дякуємо вам пане начальнику!! (*Цілують по руках начальника, секретаря і Хаїма*).

Хаїм (*відходить до шинквасу*). Геню, піди до кухні, будь так добра і спряч полотно, яйця, а кури Катерина вже винесла.

Геня. Хаїм уже смеркається, а ще мусиш убиратись. (*Виходить*).

Хаїм. Добре! — добре!

Жебрак (*входить з ліва*). Хаїм, дайте чарку сильної! (*Сідає при столику*).

Хаїм. Зараз! — зараз!

Другий і третий парібок. (*до Хаїма*). Бачили полотно? — А мої яйця оглядали? — Курки гарні, несущі!

Хаїм. За полотно маєш чотири корони. Воно не дуже мудре — грубе!

Другий парібок. Що ви даєте Хаїм?

Хаїм. Це, що чуєш. Ти однаково потягнув. Воно тебе не коштує праці. Хочеш бери, а хочеш не бери. Я обійдусь.

Другий парібок. Давайте! Цілком даром берете!

Хаїм. Чотирі корони також гроші! (*До третього парібка*). А за твоє маєш 3 корони. (*Дає і цей бере*). Він знає, що я добре плачу і навіть нічого не говорить.

Третій парібок. Що-ж вам поможе говорення? Шкода слів, бо ви однаково не дасьте більше.

Хаїм. Ну — так! (*Наливає чарку горілки і подає жебракові*).

Жандарм (*входить і скоро розглядається по кімнаті*). Добрий вечер панам! (*По вояцьки віддає честь крісом*). (*С. д. с.*) Є чесна компанія — війт і писар у громадської пявки!

Всі (*кромі жебрака відповідають*). Добрий вечер пане вахмістер! — Добрий вечер!

Жебрак (*побачивши жандарма налякався, аж чаркою задзвонив до зубів пючи горілку*).

Жандарм (*подає руку начальникові і секретареві.*) Дай Боже здоровля!

Начальник (*підсуває йому крісло*). Присідайте до стола пане постенфірер!

Жандарм. Дякую — дякую за гостину! Я в службі, не вільно! — Що чувати у селі, пане начальнику?! Крадіжей нема, парібки не бються, заказьних хоріб нема?!

Хаїм підчас розмови жандарма з начальником махає на жебрака, щоби втікав бічними дверми, коли жебракові з ляку ноги відмовили послуху і він не може встояти на ногах і трясеться.

Начальник. Крадіжей жадних нема, бійки устали, а дитина в одних господарів захорувала і треба піти подивитись, чи це не красуха! Що-ж у місті чувати?!

Жандарм. Нічого надзвичайного! (*с. д. с.*). Порожний кримінал, варта ту чесну компанію там закватирувати. Село булоб вдячне! Ох, Боже! Боже! (*Розглядається по хаті і побачив жебрака*). Ви що тут робите? — Ви знаєте уставу, що волоцюг примикається?! (*Підходить до нього і силою ставить жебрака на ноги*). Це, що в людей видер, то заніс до корчми і пропив. Пожди, небоже, я відовчу від сього тебе чоловіче. — Ви є арештований, підете зі мною! (*Здоймив кріс і з торби витягнув книжку*).

Жебрак (*опритомнівши*). Пане шандар змилуйтесь над старим і даруйте (*говорить ридаючи*).

Жандарм (*кричить і тупає ногою*). Мовчати, ані слова!

Жебрак (*підскочив і сів в одній хвилі*).

Жандарм (*до Хаїма*). Пане Шубен я роблю на вас донос, що ви розпиваєте і передержуєте у корчмі жебраків. За це будете карані.

Хаїм (*поблід*). Пане вахмістр будьте чоловіком, я нічого не винен. Дід влів, я не маю сили його викинути. Тепер, як ви є, то я його викину. (*До жебрака підбігає і випихає його за двері*). Забирайся ти свиня, на що мені такий клопіт через тебе!

Жандарм. Гов! — гов! пане Шубен, як арестант через вас утікне, то я вас замкну!

Хаїм (*переляканий тягне діда назад до корчми і держить*). Стій свиня, не лягай на мене (*копає його в спину*).

Жандарм. Треба подивитись на мірки і вагу, чи цеховані?! (*Іде за шинквас*).

Хаїм. Ай вай мія! Ферфулєн міт ґанцен постуройкес!!

Жандарм. Розуміється, що ні. Ні вага, ні мірки нецеховані. Все конфіскується! Нафту не вільно рівнож так держати, а замурована має бути. (*Все нотує у нотесі*). (*с. д. с.*) Прийшов час, упала мені та пявка в руки. Попамятає! Це трсба доставити сейчас до громадської канцелярії пане начальнику, а відтак на постерунок!

Хаїм (*до начальника*). Вставтесь за мною пане начальнику, я вас прошу, бо зовсім пропаду!

Начальник (*здурнілий приглядався цілий час на це урядовання жандарма, а відтак*). Подаруйте пане постенфірер панові Шубенові. Це другий раз не повториться!

Хаїм. Ні, не буде!

Жандарм (*глянув остро на начальника*). Пане начальнику прошу не перешкаджати мені в урядованню, бо донесу своїм властям і за це будете карані! (*Забирає вагу, тягарці, мірки і кидає жебракові у торбу*). Неси до громадської канцелярії. Наперед! Ідемо пане начальнику до канцелярії.

Начальник (*здвигає плачима і киває головою, що нічого не порадить.*) Ходім панове! (*Насамперед виходить жебрак, відтак Секретар, Начальник, а на кінкі жандарм. Все йде фронтом.*)

Жандарм (*виходячи звертається до Хаїма*). Добраніч пане Шубем! Не дай Боже, щоби ми часто стрічались!

Хаїм (*замикає за ним двері*). Добра ніч! — Зломи карк на моїм порозі! — То антисемітник!!

ЗАНАВІСА!

ДІЯ II.

Кімната, яка служить за спальню і їдальню. На право двері до шинку, на ліво на першім пляні двері у кухню, а на дальшім пляні вікно. Умебльовання звичайне, невибагливе. Під фронтовою стіною два ліжка. В углах на дальшім пляні дві шафи. На ліво, між вікном а дверима, стіл накритий білою скатертю, а на нім сабашові колачі, срібні свічники, карафка сабашової горілки. На лівій стіні, над столом завішене велике зеркало. На фронтовій стіні, над ліжками образи — краєвиди а в середині стінний годинник. З повали, по середині, звисає гарна, нафтова лямпа.

За піднесенням занавіси Хаїм кінчить святочно вбиратись, а Геня плячучи задягає Срулька в зимове пальто.

Геня (*держить пальто Срулька в руках*). Срулько не роби комедій, бо там на дворі зимно, вбирай це теплійше пальто. Перемерзнеш мені й захоруєш. Досить клопоту!

Срулько. Я не хочу вбиратись у це пальто. Воно дуже тяжке. Як будеш мене силувати, то не піду молитись. Тепер вибирай! (*Сідає нахмурений на крісло*).

Хаїм (*моргає на Геню очима*). Ми не будемо дуже плакати, як ти не підеш. Є другі хлопці кромі тебе у сусідів. Котрийнебудь сусід приведе свого синка і обійдеться без тебе. Я зробив для тебе честь, що мойого сина запросили до спільної молитви, а тепер та почесть припаде другому.

Геня. Ти на це позволиш, Срулько, щоби якийсь

смаркач заняв твоє місце — місце по твоїм дідусеві?.

Геня і Хаїм *поза плечі Срулькові сміються з нього.*

Срулько (*скоро встає і вбирається сам у пальто*). Не позволю на це, щоби якийсь смаркач заняв моє місце по дідусеві!!

Хаїм (*бере торбину з талесом, тефіліном, книжочкою під паху і до Срулька*). Йдеш чи ні? Як ні, то по дорозі зайду до Брандеса по його сина.

Срулько (*бере книжку до молитви під паху*). Йду! (*Прощається з мамою*). Не плач, як ми будемо з татом у божниці, бо ти не дитина. Ми скоро не прийдемо! (*Поважно виходить*).

Геня. Бодай ти здоров був і ріс нам на втіху! (*Цілує його в чоло*).

Хаїм. Уважай, Геню, щоби хто не закрався до шинку. Наслухуй добре! До побачення! (*Виходить за Срульком*).

Геня. Здорові вертайте! (*Дещо пряче з пороскиданої одежі і сідає оперши голову на руку коло стола та задумується*). Вже другу суботу святкуємо без небіщика батька. Як це сумно! Годі мені їх забути! Ох, тато, тато! Чи ти це бачиш, як я за тобою плачу і тужу?! Длячого я не можу тебе забути?! Є в мене добрий муж, любий син, однак твоєї смерти переболіти не можу. Тато мій любий молися там до Бога, щоб'я тебе забула і перестала тужити за тобою. Бодай у сні подай мені вістку, як тобі на тамтім світі поводиться! Чи зле, чи добре? Нічого більше не бажаю! (*Плаче*).

Катер. (*Входить неспостережено з ліва і дивиться, як Геня плаче та говорить від слів:... „Бодай у сні подай вістку!*)... Геню! Геню!

Геня (*стрепенулась з переляку і скоро обертається*). Ох, як ти мене перелякала! Мені причулось, що батько мене кличе. — Чого хочеш?!

Катер. (*Сміється*). Геню перестаньте плакати і тужити, бо я боюсь, щоби до вас яке лихе не приступило. Вам уже причувається голос небіщика, а згодом вам готов привиджуватись. — Плачем і тугою ви його непокоїте і він не має в гробі спокою.

Геня і Катерина (*надслухують.*)

Геня. Катерино, хтось прийшов до кухні. Йди подивися, хто це і спитай чого хоче?

Катерина (*зі страхом через двері заглядає у кухню*). Це якийсь жебрак! (*Скоро йде до кухні*).

Геня. Вже свято зайшло, шинк замкнений. Ми самі, відправ єго!

Катерина (*у кухні*). Ви за чим прийшли, чоловіче?!

Протяжний глибокий, а тихий голос з кухні: Загрітись і відпочати на хвилю зайшов... Хто є дома дівче?!

Катерина (*з кухні*). Господиня є! А вам на що?!

Цей самий голос. Хочу попросити дещо їсти! Тепленької страви! Давно вже не бачив її...

Катерина (*в дверях з кухні*). Пождіть тут! Я спитаюсь господині, що вам дати їсти. (*Входить*). Геню прийшов якийсь дивний, нещасний подорожний загрітись і просить ложку страви, бо давно не їв нічого теплого! Що зробити з ним, Геню?

Геня (*задумалась*). Дай єму каші з росолом. Ми зварили досить, то нам не бракне і дай єму кавалок курячого мяса.

Катерина. Добре! (*Виходить*).

Геня. Хто знає, хто це є? Прийшов якраз на сабаш. Може це мій батько, лише в иншім виді, або може це один з трийцятьдвох святців призначених тут жити на землі між нами? — Ніхто не відгадає Божих замислів! Ліпше приняти, як відправити!

Катерина (*в кухні*). Куди йдете? На двір виходиться цими дверима!

Куйбіда (*в кухні*). Йду подякувати твоїй господині за добре серце.. (*Входить з ліва, ледви ноги тягне за собою, лице його сухе і бліде, мов трупа, убрання і плащ лежить, як на кістяку, волося на голові зїжене, похилий і дуже сумний на вигляд. Малий клунок і палиця в руках*). Дякую вам красненько за ложку страви, якої ви мені не відмовили. Нехай вам Бог стократно винагородить за це! (*Звертається до відходу*).

Геня (*з цікавістю приглядається йому, а відтак*). Ви звідкіля чоловіче? Певно з дуже далека? Ноша ваша свідчить, що ви не з наших сторін.

Куйбіда (*протяжно глухим голосом*). Не лякайтесь мене господине, я вандрівник — я з цілого світа!

Геня (*здивована*). Звідки?!... З тамтого світа?! (*Перелякана і врадувана заразом*).

Куйбіда (*скрито усміхається*). Ая!.. ая!.. з тамтого світа!!! (*Підносить набожно вічи в гору і в екстазі хвильку молиться*).

Геня. А давно звідсілля прийшли на цей світ?

Куйбіда (*сідає на стілець*). Кілька днів цьому...

Геня. Не бачили ви на тамтім світі мойого тата старенького?

Куйбіда (*дивиться далеко перед себе*). Бачив я його! Бачив і на його горяче прошення вертаючи назад зайшов по дорові до вас. На ваше щастя приняли ви мене і погостили. За це довідаетесь дещо від мене про свого батька. Питайте, а я відповідати му...

Геня (*дрожить з ляку*). Де-ж мій батько находиться — у пеклі, чи в небі?

Куйб. У пеклі, доню, у пеклі! — У дуже тяжкім відділі.

Геня (*скрикує не своїм голосом*). Ой-ой! Боже мій! Боже! Мамо моя! (*Успокоївшись по хвилі*). Що мій тато там робить?..

Куйбіда. Дуже бідує... страшенні муки терпить.

Геня. Які?

Куйбіда. Призначили його возити вугля тачками на високу гору. Там на тій горі находиться котел з смолою, а в ній грішники тяжких людських кривд. Під цим кітлом слуги пекла — чорти, як на землі їх звуть, палять безнастанно і смажать грішників...

Геня. Ой — ой! — Ну і що?

Куйбіда. Ваші тато старенькі. Не мають сили возити безнастанно. Падають з перевтоми, а чорти їх січуть батогами і підганяють. Часом січуть дві-три години.

Геня. Ай вай мія!

Куйб. Вони зовсім обдерлись при тій роботі — майже голі. Як почули, що я по ділам мушу йти на цей світ, просили мене, щоб я зайшов до вас і просив для них конечної помочи.

Геня (*перестає сейчас плакати*). Можна їм помогти? Скажіть як?

Куйб. Насамперед дайте їм дещо з білля і одежі... конче!

Геня. Дам скільки можете взяти. — А не можна там цих старших підкупити, щоби не знущались над моїм батьком і приділили їх до легшої роботи?

Куйб. Можна все зробити, але дорого треба заплатити. — Їх можуть зробити наглядачем при праці других. Їм вироснуть роги, нічого не будуть робити, а пильнувати і підганяти других при праці.

Геня (*загризлась*). Чи вистарчить на хабар чотириста до пятьсот корон?

Куйб. За такі гроші напевно можна буде переробити цих старших чортів!

Геня. Катерино! Катерино!

Катер. (*Входить і дивиться то на одно, то на друге*). Що хочете, Геню?

Геня. Ти де була?!

Каторена. Давала корові їсти на ніч і замкнула хліви.

Геня. Принеси мені з комори один новий мішок!.. Сейчас!!

Катерина (*виходить*).

Геня (*до Куйбіди ввічливо*). Ви заберете з собою троха білля, одежі, грошей і дещо поживи на тамтой світ для мойого батька?!

Куйбіда. Заберу! Нічого не маю з собою, то не буде мені завадою.

Геня. Ви вже все залагодили на тім світі? Вертаєте прямо на тамтой світ?!

Куйб. Так! Був при смерти свого послідного потомка з роду, закрив йому вічи і вертаючи вступив до вас. Від вас прямо вертаю на тамтой світ!...

Кат. (*входить з мішком*). Цей буде, Геню, добрий?

Геня (*бере його*). Буде добрий! — Іди до кухні, щоби хто не вліз і що не взяв.

Кат. (*виходить*). Що вона буде з мішком робити?

Геня (*йде з мішком до шафи*). Поможіть мені складати в мішок! Я сама не можу!

Куйб. (*помаленько йде до ньої і держить мішок*). Скоро, бо перед північю мушу бути на місци.

Геня [*отвирає шафу і витягає сорочки випрасовані і инше білля*]. Маєте пів тузіна сорочок, пів тузіна підштанців, а три теплих кафтаники, тузін хусточок, три рушники, пів тузіна панчіх, [*йде до другої шафи і витягає з неї одежу*] а тут маєте два вбрання, футро, пальто і капелюх. [*З ліжка витягає калитку, а з ньої гроші і дає Куйбіді, а він ховає звинувши у платок за пазуху сорочки*].

Куйб. Чобіт, або черевик нема?

Геня. Є! — Я зовсім забула! [*Згинається під ліжка і дає черевики*]. Є, майже нові! [*Бере колачі з стола і дає Куйбіді*]. Вже здається все дала?

Куйб. Так! [*Завязує мішок і пробує взяти на плечі, але не може.*] Поможіть, бо не двигну!

Геня [*підносить і завдає мішок Куйбіді на плечі*]. Идіть у двері на право! Я вас випроваджу! [*Виходять обоє на право*].

Катер. [*входить з кухні*]. Нікого нема! Деж господиня пішла? Шафи поотвирані — колачів на столі нема... Що це є?

Геня [*вертає*]. Принеси, Катерино, два других колачі і постав на стіл [*замикає шафи*].

Катер. Це щось мені невиразне!.. [*Виходить до кухні*].

Геня [*сідає коло стола дуже пригноблена і стогне*]. От я почула новину! Ох Боже мій, Боже змилосердись над моїм нещасним батьком. Скороти його тяжкі терпіння! Вислухай мене твоєї раби! [*Плаче*].

Катерина (*приносить колачі, ставить на стіл, а відтак дивиться на Геню*). Ви знова плачете? От — от надійдуть уже Хаїм з Срульком з божниці домів.

Геня. Принеси, Катерино, рибу до кухні, бо буде за зимна.

Катер. (*виходить*).

Геня. Ми тут святкуємо. Маємо що їсти, випити, а мій нещасний батько працює в пеклі без відпочинку та ще бють єго, як нездужає... (*Світить сірник, запалює свічки, а відтак кілька разів ловить руками огень з свічок і кілька хвилин молиться*).

Хаїм і Сруль [*входять перезяблі*]. Ґіте сабіш! — Ґіте сабіш! — Ух! — ха! — ха! Ууу!

Геня [*відвічає через прач*]. Ґіте юа!

Хаїм і Сруль [*роздягаються і тупають з зимна ногами*]. Гарна весна! Нема що казати! Чиста ледівня на дворі. Марцевий мороз тисне до сліз!

Сруль. О! у божниці було нині дуже зимно. Неначе зовсім не палено. Щастя, що добре я одягнувся!

Геня. Добре я зробила, чи ні, що насильно задягнула в зимове пальто? — Що булоби з тебе — качан! — Можна й відлежати це кілька неділь!

Сруль. Я Богу дякував, що ти дала мені цей теплий плащ і за це просив Бога о здоровля для тебе мамо!

Хаїм [*йде до стола*]. Будемо мої любі вечеряти. Ми вже трохи обігрілись. [*Молиться над столом, а відтак сідає по середині при столі, по боках нього сідають Геня і Срулько. Хаїм крає колач, перший кавалок бере собі, другий жінці, а третий Срулькові. Відламлює кусничок вкраяного колача, мачає в сіль і споживає. Це саме робить Срулько. Геня не їсть. Хаїм наливає чарочку горілки, надпиває і подає жінці*].

Геня. Я не буду пити, не можу навіть до уст взяти.

Хаїм. Длячого, Геню?! Насилу напийся, а буде тобі інакше...

Сруль. Пий мамо!

Геня. Не можу сину! — На згадку, що мій батько так страшно терпить і мучиться в пеклі, то мені... [*Геня від тепер говорить зрезиґновано, обоятно і одним звуком мови — рівномірним*].

Хаїм (*уже від слова Гені: „мій тато страшно терпить“... — видивився переляканий на свою жінку і кричить несамовито*): Що з тобою є жінко?!! Що ти говориш?!! Ох, Боже мій, Боже мій!! — за що так тяжко мене караєш?!!

Геня. Тяжка, о-о-о-х тяжка кара на нас впала. — Звідки ми могли сподіватись, припускати, що мій батько... — такий пра-в-е-д-ни-и-й... піде до пекла, що...

Хаїм [*перериває їй*]. До якого пекла?!! Чому якраз має твій тато бути в пеклі?... Що тобі прийшло до голови?! Опамятайся жінко!! [*Бігає по хаті і ломить руки*].

Геня плаче.

Срулько [*з початку остовпів і перелякався не розуміючи добре справи, а відтак до Хаїма*]. Чого ти тато крвчиш, як мама говорить? Хай собі говорить!

Хаїм. Ой сину мій, сину ми пропали! Зовсім пропали! Що ми тепер варті?!

Срулько [*здивовано*] Длячого тато?!

Хаїм. Ой сину мій, сину — наша мама мешіґене! — З туги за дідом попала в ту хоробу. Не чуєш, що говорить не до речі...

Срулько почувши це від Хаїма плаче...

Геня [*дивиться на них і дивується, що вони її взяли за варятку*]. Длячого я мешіґене? Я зовсім не є мешіґене, я здорова, але кажу вам, що мій тато в пеклі і терпить великі муки...

Хаїм. Що ти говориш? Хто тобі це наблеїв? [*Дивиться на годинник*] Недалеко вже до раня! [*с. д. с.*] Треба вести скоро до Львова на Кульпарків!

Срулько [*застановився з плачем і слухає говорення мами*].

Геня. Довідалась я, що тато возять у пеклі під гору вугля тачками день і ніч, а як ослабнуть то їх ті старші чорти бють. Обдерлись зовсім, майже голі...

Хаїм. Геню моя дорогенька опамятайся, що ти говориш! Опамятайся жінко моя! — Ох Боже мій, як ти нас осиротив! Звідки тобі таке прийшло до голови?!

Геня. Мені все росказав післанець з тамтого світа. Тато прислали його до мене з прошенням о поміч...

Хаїм [*перелякано оглядається по хаті і верещить*]. Катерино! — Ка — те — ри — но!

Катер. [*перелякана вбігає*]. Що є Хаїм? Хаїм що є?

Хаїм. Що є?! — Зле з моєю жінкою! [*Показує мімічно, що з ума зійшла*].

Катер. [*здивована*]. Що ви кажете? Та це неможливо! [*Дивиться на Геню*]. Це неправда!

Ґеня. Ти не віриш, Хаїм, то поспитай Катерини, а вона тобі це потвердить!

Катер. Що такого?

Хаїм. Як ми були зі Срульком у божниці, був тут хто?

Катер. Був! Або що такого!

Сруль. Був післанець від дзядзя?

Хаїм. Хто такий?

Катер. Якийсь подорожний. Видно дуже далекий, охлялий з голоду. Зайшов до нас, просив їсти, ми дали йому, а потім говорив довго з Генею!..

Хаїм [*дивиться недовірчиво на Геню*]. Ламетвуф?

Геня. Видно! Говорив про мойого тата це, що я тобі росказувала. Я питалась єго, як можна мойому батькові помогти... То він сказав...

Хаїм [*вірить у її стрічу з надзвичайою людиною*]. Що сказав?

Геня. Треба підкупити чортів грішми то вони дадуть татові легшу роботу!.. Просили тато о білля і о одежу...

Хаїм (*перериває*). Але як це передати до пекла?

Геня. Я вже передала все!..

Хаїм (*підскочив*). Щось передала?

Геня. Одежу, біля, черевики, колачі і гроші!

Хаїм. Де?! Через кого?! Як?!

Геня. Та цим післанцем з тамтого світа, бо він просто пішов на тамтой євіт і це все забрав з собою для тата!..

Катер. (*весь час прислухувалась, а відтак*). То він забрав усе в цей новий мішок, який я принесла з комори?

Геня. Так!

Хаїм (*біжить до шаф, отвирає, а побачивши значний брак білля, одежи і т. д., ловиться за голову і кричить*). Ти вже жінко зовсім дурна! Та-ж це був якийсь злодій, драб, який зовсім нас обрабував...

Геня (*недовірчиво*). Що ти Хаїм говориш? Який це злодій? Це післанець з тамтого світа! — Він зовсім не рабував нічого, я сама йому видала все!..

Хаїм. Ах нещасна моя година жінко з тобою! Ти зовсім здуріла від коли твій батько помер! Говори, що ти цему злодієві видала — скоро!

Геня (*перелякана*). Що хочеш? Жалуєш для мойого тата цих лахів троха?

Хаїм. Це не був післанець від твойого тата, а зло-

дій — обманець! Легко йому пішло, бо лучив на наївну і все повірила... Ніхто жінко з тамтого світа по смерти не приходить і не треба йому ні одежи, ні грошей!.. Говори, що ти йому видала? Кілько грошей?

Геня. Небогато, лише пятьсот корон...

Сруль. і Катер. (*сміються*).

Хаїм. Ай маміню! Це ще мало? Що більше? (*Дивиться до шафи*).

Геня (*неохітно відповідає*). Сорочки, кафтаники, підштанці, хусточки, вбрання, футро, пальто, черевики і два колачі на дорогу.

Хаїм (*лютий*). Ну — ну! А куди він пішов?

Катер. Я не знаю, бо Геня випустили його через шинк!..

Хаїм. Буде мати в чім твій батько ходити, що? — От дурна! — Куди пішов цей злодій?

Геня. Може це і злодій, бо він пійшов дуже скоро на Дермаківку.

Хаїм (*задумується*). Не задовго свитає! Він далеко не зайшов іще. Можна ще напевно його конем догонити. (*Скоро зодягається*) Іду конем в погоні за ним. Не впускайте тут нікого! Як не буде мене до девятої рано, то знак, що я поїхах на станицю жандармерії у цій справі! (*Виходить*).

Геня. Щасть тобі Боже Хаїм!

Сруль. Але тато в цій сабашовій одежі виглядати буде, як улан, на кони!

Всі (*сміються!*)

ЗАНАВІСА.

III. Дія.

Вільна околиця. Фронтова стіна у глибині представляє ліс. У долині, близше до видців поляну. По лівій і по правій стороні попри поляну і ліс поза кулісами провадять дві дороги. Здовж доріг, як звичайно на Підоллі, ростуть дерева і їх представляють куліси по правій і лівій стороні. По правій стороні, по середині стоїть висока, стара береза, Під березою вкопаний камінь, який означує скількість кільометрів. — Друга година по опівночі. Місячна ніч.

За піднесенням занавіси сидить Куйбіда скулений на камені під березою і спить. По хвилі будиться.

Куйб. Ов — ва! Ухх — ха! Перемерз чоловік зовсім. Гарний приморозок на дворі. (*Пробує встати і не може піднестись*). Ой! — ой! крижі! (*Ловиться руками за крижі і насильно встає. Бігає по дорозі і забиває руки*). Так чоловік передрог, що зуб на зуб скаче. (*Тре руки*). Руки, як качани. Годі їх розгріти, так задубіли. Нема вжецеї сили і здоровля, як за давних літ. Зимою вліз у мішок і в снігу виспався, або зарився в хлопський стіжок або панську стирту та виспався. Рано пробудився, випив пів літри горілки і нічого нечув. Жандарми шукали за мною, а я сміявся. — Як зловили мене жандарми, тото били, желізами пекли, а це залежало від мого гумору, як хотів, то признався, а як не хотів, то затявся і хотяй ріж на кавалки — ні і ні! Не був, не видів, не знаю, нема доводів і мусіли випустити. Це звичайно я робив літом. На світі так гарно, деж мені хотілося йти до криміналу — зимою що иншого. Я йшов з вискоком. Там чоловіка вбрали, нагодували і знайшов своє товариство, бавився цілу зиму, обдумував пляни крадіжи, а літом старався втечи з криміналу. Кілька разів утікав з криміналу. Кримінали і жандарми австрийські зїли зовсім моє здоровля. Як яка форнальська дитина стане австрийським жандармом, а ще зроблять єго постенфірером но, то впадься у його руки, а напевно душу випре з тебе. Признайся бе і не признайся бе до смерти. Я таких жандармів боюся, як огню. Відразу голошуся в суді. Там не бють, хіба деколи ключник дасть ключами по крижах, як не дістане на тютюн від нас. Нема сили, як десять — пятнайцять літ взад. Я був би вже тую дрань, яку вчера передала Геня татові, на базарі перепродав, а нині ледви до ліса приніс і так тяжко, що мало душею не дав. Неодну історію мого бурлацького життя розказавби цей ліс, як умівби говорити. Все минулося, остались, лише спомини і жаль. Міг я стати господарем, завести сімю і на старість шанований дітьми вже відпочивати, а так що з мене? (*Плаче*). Приблуда, безпанський пес, прийдеться здохнути на кримінальській прічі. Ох, так — так! (*Дивиться на ліво*). Нема мойого спільника, видно

заспав, або в селі щось сталося. (*Придивляється ліпше витираючи вічи*). Хтось їде на кони, але видно не дуже вправний їздець, бо бігає коневі по хребті. — А — а — а це Хаїм Шубен хоче мене на коні доганяти і відобрати свої річи. Не так скоро пане Шубен. Нераз ти заробив на моїх справках, перекуповуючи від моїх спільників крадені річи, мусиш мене тепер підпомогти в моїм прикрім положенню. Я є спокійний, не треба мені перед ним скриватись, бо він мене не знає. Маю велику охоту на цім коні, що Хаїм їде, поїхати до міста. (*Підходить під березу і стає так, неначе її підпирає, а палицю держить у руках підпершись на ній*). Хитрий жидок, навіть на суботу не зважає, а їде конем. Жаль єму грошей і лахів. (*Чути тупіт кінських копит дуже близенько*).

Хаїм (*за сценою*). Трр! Тпрр!! Цьонь!-цьонь! (*Скаче з коня*). Стой! (*Виходить з ліва на сцену з прутом у руці. Осторожно підходить блище до берези нагнувшись, поборює в собі страх, недовіря і глядить на Куйбіду, а цей дивиться в противний бік*).

Куйбіда (*до берези, яка заскрипіла, захитана вітром*). Не репи — не репи — не бійся, не впадеш. Я тебе добре своїми плечима підпер. (*Удає, що запирається ногами об землю і стогне*).

Хаїм (*почувши це, глянув на березу і відскочив на бік*). Ґіте ґешефт! Воно може чоловіка зовсім розмяжджити. (*Підходить на середину сцени і стає напроти Куйбіди*). Добрий день вам чоловіче! Добрий день вам!

Куйбіда. Добрий день!!

Хаїм. Дай вам Боже! (*Дивиться далеко*).

Куйб. І вам рівнож! (*С. д. с.*) Розуміється це, що він мені бажає, хай єму всадиться. (*До Хаїма*). Ви певно зблудили з дороги і не знаєте куди їхати?

Хаїм. Ні, чоловіче добрий, я з дороги не зблудив. Я дорогу надто добре знаю, але скажіть мені, длячого ви це дерево підперли?

Куйб. Та береза є для мене дуже дорога. Її садив мій покійний батько і наказував мені її дуже шанувати, бо доки вона тут росте, доти його душа опікується нами. Навіть сік з цьої берези, як ми його пємо, є дуже помічним для нас. Моя жінка занипала тому кілька літ на груди, а як пила з цеї берези сік, полегшало її і нині може гори перевертати — така здорова!

Хаїм. Я чув від людей, що сік березовий дуже помічний.

Куйб. Цеї зими захорів мені на груди мій хлопчина наймолодший. Я ждав цьої весни і просив Бога, щоби вона якнайскорше прийшла. Якось ми діждались мар-

та. В цім місяці вже є сік у березі і нині до світа я постановив свому синкові принести березового соку, щоби він до схід сонця натщо його напився. Прийшов я до берези в саму північ, а вона хилиться і падає на дорогу. Підмулило її! На щастя я прийшов вчасно. Піддержу її, доки її коріння не вросте глибше в землю. Бідна вона (*дивиться до гори на ню.*) Вона неначе тягнула мене до себе з дому.

Хаїм (*урадований*). То ви від півночи вже підпираєте цю березу?

Куйб. Та від півночи! Або що?

Хаїм. А ви не спали, лише так собі цілий час стояли?!

Куйб. Не спав, бо береза впалаби!

Хаїм. Чи не бачили ви, щоби цею дорогою переходив якийсь подорожний з мішком на плечах?!

Куйб. Може година, або дві цему переходив туди дорогою скоро, оглядаючись щораз позад себе здоровенний хлописько з порядно випханим мішком на плечах. Дуже стогнав і кляв когось.

Хаїм (*від цего місця говорить дуже скоро аж до відїзду Куйбіди*). То ви бачили цього чоловіка?

Куйб. Таж бачив. Пішов дорогою на Дермаківку!

Хаїм. Давно-давно це було?!

Куйб. Та буде дві години тому!

Хаїм. Ви до нього нічого не говорили, ні він до вас?!

Куйб. Я сам у полю! Це неприємно і небезпечно когось зачіпати, як він до мене не відзивається.

Хаїм. Це правда! Злодієві все одно. — Це напевно він переходив!

Куйб. А це мав бути злодій?

Хаїм. Так це був злодій! Обікрав мене з вечера. Забрав порядний маєток! Ой! — ой! — ой!

Куйб. Як він міг з вечера вас обікрасти? Ви спали, чи що?

Хаїм. Правду сказавши він не крав, а моя жінка йому сама видала добровільно все. Я не був тоді дома.

Куйб. То значить коханок вашої жінки обробив вас, а не злодій. (*Підсміхається*).

Хаїм. Та який коханок — ошуст і якийсь вандрівний маґік. Заговорив жінку і вона все видала йому. — Скажіть мені, чи далеко він міг зайти за цей час?

Куйб. Та гарний кавалок дороги! А длячого питаєте?

Хаїм. Я хочу його здоганяти конем!

Куйб. Що? — що? Ви думаєте, пане, його доганяти? О, я вам не раджу!

Хаїм. Чому?

Куйб. З двох причин не раджу!

Хаїм. З яких причин?

Куйб. Перша причина, що ви добре не вмієте їхати на коні і гріх їхати в суботу, бо чейже ви як, бачу, жид і ще хасид, а хасиди не повин...

Хаїм (*перериває*). Це правда! Як чую з вашої мови, ви дуже побожний чоловік. Дякую вам, що ви мені пригадали повинність.

Куйб. (*скромно*). Нема за що дякувати. — По друге є дуже небезпечно для вашого життя мати з злодієм до діла між лісами. Та-ж єму все одно. Потягне вас чимнебудь і лише ноги натягнете. Де ваш розум?!

Хаїм. Ой, — вей! Правду ви кажете — велику правду! Уй! (*Стрясся*). Аж мене зморозило. Воно такий так може бути. Дуже можливо!

Куйб. Не можливо, але дійсно може бути! — Хто буде свідком? Нікого нема — ні живої душі! (*С. д. с.*) Клює. Жид уже не поїде, але я мушу їхати на коні, бо тяжко нести.

Хаїм (*задумався і скробається в голову*). Щож мені робити? Порадьте мені, що я маю робити?!

Куйб. (*сміло*). Є рада! Я поміг би вам!

Хаїм (*утішений*). Поможіть, порадьте чоловіче, бо християнин мало не здуріє!

Куйб. (*С. д. с.*) Ще знайшовся один християнин! (*До Хаїма*). Але не даром!

Хаїм. Певно, що ні. Я винагороджу вам щиро.

Куйб. Сподіюсь, що ви мене не скривдите. Отже я сяду на вашого коня і дожену цього злодюгу.

Хаїм. Маєте мойого коня і їдьте скоро.

Куйб. Пождіть — дайте мені виговоритись!

Хаїм. Ну — ну! Говоріть!

Куйб. Я дожену злодія і відберу у нього вкрадені ваші річи, але кілько ви мені дасьте за труд?

Хаїм. Дам 50 корон.

Куйб. Це мало! Моє життя, а навіть здоровля вартнійше і милійше мені. Я хочу більше!..

Хаїм. Дам 70 корон. (*С. д. с.*) Ліпше стратити 70 корон, як усе. Я за цим злодієм не поїду, хай навіть пропаде все.

Куйб. (*ніби надумується*). Добре поїду! Маю надію, що його дожену!

Хаїм. Хай вам Бог помагає. — Уважайте, що цей злодій кромі цих річей у мішку, дістав іще від жінки 500 корон готівкою. Відберіть їх рівнож.

Куйб. (*С. д. с.*) Будеш їх оглядав, як жидівську зазулю. (*До Хаїма*). Тепер ви заступіть мене. За цей час, як я поїду і нім верну, то підопріть березу, щоби вона не звалилась.

Хаїм (*с. д. с.*) Ґіт ґешефт! З під дощу та під ринву! (*До Куйбіди*). А вона не впаде на мене. (*Переляканий і зденервований зближається до него*).

Куйб. Сміло! — сміло! Не лякайтесь! Вона на вас не впаде, бо я добре підпираю.

Хаїм (*підійшов до нього*).

Куйб. Тепер підпирайте плечима березу, а я помаленько увільнюсь і поїду за злодієм.

Хаїм (*сильно підпирає плечима березу, а Куйбіда відходить від берези звільнившись. Дерево рухається і скрипить*).

Куйб. (*кричить до Хаїма*). Добре держіть, бо впаде. Чуєте, як тріщить. Це не жарт. Пропавби весь ваш маєток, якби мені береза впала.

Хаїм (*заперся дуже сильно ногами об землю і аж стогне так підпер дерево плечима*). Я держу сильно і не пущу. Ідьте лише скоро.

Куйб. (*С. д. с.*) Держи — держи до кінця світа! (*До Хаїма*). Іду — мушу лише троха плечі вирівняти. (С. *д. с.*) Маю надію, що скоро буду в місточку, бо кінь добрий. (*До Хаїма*). Будьте здорові. (*Иде на ліво за сцену*).

Хаїм. Идіть здорові!

Куйб. (*за сценою*). Трр! Тпрр! Вйо! (*Чути, як поґальопував конем*).

Хаїм (*сам підперши березу*). Ліпше мені і безпечнійше стояти тут і піддержувати це дерево, як наражувати своє життя. Мені з розпалу навіть не прийшло на гадку, що я їду сам з прутиком за злодієм, який є напевно сильнійший від мене. Він може мати добрий колик у руках і дати мені раз, а тоді мені амен. Може мати стрільбу і мене застрілити, а це не дуже приємно вмирати так скоро. Ліпше, як мене заступить ґой. Як здожене він злодія та відбере річи і гроші, то я не мушу йому дати приобіцяної нагороди. Вистарчить 20 корон з нього. Недурний я йому дати аж 70 корон, хай він мені заплатить за це, що я держав на своїх плечах таку велику березу. Як злодій убє в борбі хлопа, то його нещастя, а не моє. Я-ж лишуся живий. Буду міг свою страту відробити ско-

ро і виконати плян свого життя. (*Береза скрипить і Хаїм до ньої кричить*). Не репи, не репи. Я добре тебе держу. — Що це є — вже кавалок, як поїхав і не вертає. На дворі добре розвидняється. — Я внедовзі покінчу з дідичем, пущу все його майно на ліцитацію за довги, ще троха доплачу грошей і сам буду пан дідич у селі, а моїй Гені, як буде пасувало, бути панею дідичкою. Гроші в мене є! Ще з села є що черпати і з каси громадської я можу дещо більше потягнути, як дотепер. Я немав смілости такої дотепер і за два роки я потягнув з громадської каси 1000 корон. Це зовсім мало. Рахунки на папері згаджуються, книжки в порядку, лише квітів і готівки брак. Квіти з начальником підробимо. Начальник також швабнув 400 корон. Я крию його, а він мене. (*Береза скрипить, а Хаїм до ньої*). Не скрипи — чуєш, мене так уже болять плечі. — Та партія молодих господарів мене не тішить, бо сильно вони держаться. Донос до прокуратури піде, але не знати, який буде вислід?.. (*Задумується*). Що є такого, що цей хлоп не вертає? Та вже час! Вже християнин змерз і плечі мене болять. Руки закачаніли, а ніг собі не чую. (*Чути туркіт воза, який чимраз голоснійший, бо зближається до берези*). Якийсь віз надїжджає, вже рано, аж чоловікові веселійше. (*Заложив руки в рукави і стоїть під березою спокійно*). Але хто їде з села так рано? (*За сценою: „Станьте, задержіть коні". Трр! Тпрр!*). Жандарм? Він у селі — вже був — так рано? (*Трясеться зі страху*). Це не добре!..

Жандарм (*за сценою*). Я йду подивитись, хто там є під березою, а ви панове не важтесь злазити з воза, бо стріляю. Ви панове Недошитко і Райбіда пильнуйте арестованих.

Начальник гром. і писар (*за сценою*). Ми не будемо втікати пане постенфірер, бо ми нічого не винні. Це ощерство мусить вияснитись. Жида нема дома, бо він провадив касу, отже мусів забрати громадські гроші і втекти.

Хаїм. Ой вей — мами! — Ферфулєн міт ґанцен постройкес. Кримінал! Як можна провадити з хлопом ґешефт, як він не знає секрет. Все виговорить. — Пропав з чобітьми! (*Закаменів з переляку*).

Жандарм (*за сценою*). Оправдуватись будете панове в суді, а не передомною. Брак гроша в касі і квітів є для мене доводом крадіжи. Кромі цього є трьох свідків, які чули, пане начальнику, з ваших уст, що каса не є в порядку. Цього досить. — Ті три свідки прийшли до вчителя з порадою, що робити з цим, що вони підслухали, а я якраз був в учителя по ділу і довідався про все. Це є для мене підстава до арестовання, а що суд з вами зробить, це мені байдуже. — Ви пане Сіто кромі

цього будете відповідати перед судом іще за ощерство і впроваджеиня властей в блуд. Підставою цей донос, виготовлений вами до прокуратури на вчителя пана Рибака, який я знайшов при вас!

Сіто (*за сценою*). Я писав цей донос на просьбу начальника і касієра Хаїма Шубена.

Жандарм. Досить! Ні рушитись з воза! (*Виходить з ліва з крісом готовим до стрілу і приглядається Хаїмові*). Чи хто замерз під деревом? — Чи обвісився? (*Кричить*). Хто там стоїть? Відозвися!

Хаїм (*с. д. с.*) Ні, не буду відзиватись. Може не пізнає і поїде до чорта в зуби.

Жандарм (*робить два кроки вперед у напрямі Хаїма*). Хто стоїть під деревом? — Говори!

Хаїм (*замкнув зовсім очі і отворив уста*). Ну, я вже не жию. Він буде стріляв.

Жандарм (*підійшов знова кілька кроків*). Хаїм Шубен? — Він — чи не він? Він — але небіщик! Чи не обвісився жидисько? (*Скоро підбігає до нього, ловить за рамя і сильно трясе ним*). Ні — жие! Пане Шубен ви чого аж сюди забігли? В імени права ви є арестовані за грошеві надужиття в громадській касі! Прошу зі мною!

Хаїм (*стоїть, не рухається і нічого не говорить*).

Жандарм (*до Хаїма*). Три кроки вперед! Марш!

Хаїм (*дальше не рухається*).

Жандарм (*злісно*). Не хочете йти пане Шубен, то ми попросимо. (*Наміряється його брати силою*).

Хаїм (*кричить не своїм голосом*). Не рухайте мене пане постенфірер, бо як мене рушите, то це дерево сейчас впаде.

Жандарм (*видивився на Хаїма*). Що ти говориш чоловіче? Кажу тобі йди вперед, — до воза! Не вдавай дурного, бо це тобі не поможе.

Хаїм. Я не можу йти, бо я плечима підпер і піддержую березу, щоби вона не впала. Заждіть, аж верне тут її властитель, який поїхав на кони за злодієм. Він стане на моє місце, тоді я піду.

Жандарм. Що це за теревені? Чи ви пане Шубен дійсно здуріли, чи вдаєте дурного? (*Ловить Хаїма за рамя і сильно тягне з під берези*). Ходіть зі мною до воза!

Хаїм (*верещить, вирвавшись з рук жандарма утікає на бік*). Ай! вай! — мами! — Я пропав! Береза паде! —

Жандарм (*біжить за Хаїмом*). Стій! — Стій! Стій, бо стріляю!

Хаїм (*утікаючи похитнувся і упав*). Ну, я вже стою,

пане постенфірер. (*Лежить і дивиться на березу*). Ну, та береза не впала?

Жандарм (*підносить Хаїма*). Не бійтеся, вона не впаде! Не важтеся втікати пане Шубен, бо я готов стріляти. Не стрійте комедій, бо це вам не поможе. Я вас скую і так везтиму до міста!..

Хаїм (*дивиться на березу і киває головою*). Ой вей! — Аж тепер мені ясно, що цей злодій набрав не лише мою жінку на одежу і гроші, але й я дався йому набрати і до того додав єму ще коня, щоби не двигав мішка, а повіз на кони на тамтой світ! Ха! ха! ха!

Жандарм. Що за злодій? Про кого ви говорите, пане Шубен?

Хаїм. Пане постенфірер мене вчера з вечера обікрав злодій. Я його тут здогонив конем. Він мене заманув. Казав мені підперти березу, а сам сів на мого коня і поїхав нібито здоганяти злодія.

Жандарм. Ха! ха! ха! І ви дались натягнути, пане Шубен? Знайшовся хитрійший від вас. По дорозі я вас переслухаю, пане Шубен і цього пташка відпитаю. Це буде, здається, злодій Куйбіда. Він недавно вийшов з вязниці. Він уміє такі штучки... Болять вас плечі, пане Шубен?

Хаїм. Ой бодай ця береза такий завалилась, як мені від вчера все рветься. Пех якийсь починає мене переслідувати (*задумується*).

Жандарм. Не гаймо часу. Прошу зі мною. Їдемо до міста!

Хаїм (*опамятавшись*). Де я маю їхати? Я нічого не розпорядив в дома. Моя Геня загризеться, вмре чисто на смерть. Я не їду, я вертаю домів.

Жандарм. Прошу на три кроки вперед, ані мови про поворот домів! На віз і до міста! Жінку вашу повідомиться, що з вами сталося. В случаю спротиву — стріляю!

Хаїм. Я йду — йду! Прошу вас пане постенфірер повідомити мою жінку, що я поїхав до родини, а не до криміналу, бо вона вмре на смерть. (*Иде вперед, а жандарм три кроки за ним*).

Жандарм. Вдалось мені звільнити село від трьох пявок на якийсь час!.. (*Виходять на ліво*).

КІНЕЦЬ — ЗАНАВІСА.

ВИДАВНИЦТВО ПОДІЛЬСЬКА ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА В ТЕРНОПОЛІ

видало і продає:

I.

С. Біла „ПОЦІЛУНОК ЮДИ“ пєса на 4 дії . . . . . 2 зл. — с.
„ „ „ДІТИ АГАСВЕРА“ траґедія на 5 дій . . . . . 2 „ — „
М. Білянський „АРЕНДАР У КЛОПОТІ“ комедія на 4 дії . . 1 „ 20 „
М. Вацик „ЧАР ОДНОСТРОЮ“ комедія на 3 дії . . . . . 2 „ — „
В. Герасимович „МАМОНА“ пєса на 5 дій . . . . . 1 „ 50 „
Конич-Лисенко „ЖИВІ ПОКІЙНИКИ“ комедія на 3 дії . . . 2 „ — „
В. Мартиневич „ДОСИДЖУВАЛА ПОСАГУ“ комедія на 3 дії 1 „ — „
„ „ГРІХИ МОЛОДОСТИ“ комедія на 3 дії . . 2 „ — „
„ „МІЩАНЕ“ драма на 5 дій . . . . . 1 „ — „
„ „ПАМЯТНІ МОГИЛИ“ ескіз на 1 дію . . . . — „ 80 „
„ „ПОТЕРЧУК“ пєса на 5 дій . . . . . 1 „ 50 „
„ „ТРЬОХ ДО ВИБОРУ“ комедія на 3 дії . . . 2 „ — „
Е. Рудий „БІЛЬШЕ ЗАСОРОМИВСА“ комедія на 2 дії . . — „ 80 „
І. Тобілевич „ПАЛИВОДА“ комедія на 4 дії . . . . . 1 „ 50 „
А. Шатковський „КУМА МАРТА“ драма на 5 дій . . . . 2 „ — „
В. Чубатий „ВОСКРЕСЕННЯ“ пєса на 4 дії . . . . . 2 „ — „
І. Федорак „ДЕПУТАТИ ДО ВІДНЯ“ комедія на 1 дію . . — „ 60 „
„ „ПОБЕРЕЖНИКИ“ комедія на 1 дію . . . . . — „ 60 „
П. Франко „ЗАХАР БЕРКУТ“ історична драма на 4 дії . . 2 „ — „
М. Старицький „МАРУСЯ БОГУСЛАВКА“ іст. драма на 5 дій [з партитурою 6 „ — „
М. Кропивницький „ВІЙ“ комедія на 5 дій з партитурою . . 12 „ — „
Мидловський „КАПРАЛЬ ТИМКО“ мельодрама на 5 дій . . 5 „ — „
Я. Косовський „ЗАКЛЯТИЙ ЯР“ драма на 4 дій . . . . . 1 „ 50 „
П. Франко „БОРИСЛАВ СМІЄТЬСЯ“ . . . . . 2 „ — „
А. Молієр „КНЯГИНЯ КАПУЧІДЗЕ“, комедія на 3 дії . . . 2 „ 50 „
В. Мартиневич „З ТАМТОГО СВІТА“, комедія в 3 діях . . 2 „ — „

II.

ДІТОЧИЙ ТЕАТР:

Е. Рудий „РУСАЛКА БЖІЛКА“ драма на 3 дії — 60 с.
„ „ЩЕ ТОЙ НЕ ВРОДИВСЯ, ЩОБ УСІМ ДОГОДИВ [на 1 дію 40 „

III.

Подільська Театральна Бібліотека має на складі і продає

. Билина „МОЯ СПОВІДЬ“ 2 зл. 50 с.
Е. Гребінка „ЧАЙКОВСЬКИЙ“ повість 5 „ — „
І. МЕЛЬНИК „НА КАМЧАТКУ“ спомини 3 „ — „
А. Чайківський „МАЛОЛІТНІЙ“ повість 2 „ — „
„ „НЕ БУЛО ВИХОДУ“ пов. 1 „ 70 „
„ „ПАНИЧ“ повість 5 „ — „

Замовдення слати по такім адресі:

Подільська Театральна Бібліотека — Тернопіль п. скр. 69.

З книжок видаиих в Америці є слідуючі на складі:

Безбатченко, драма на 4 дії	2 зл.	50 сот.
Банкитир умер, комедія на 3 дії	3 „	50 „
Вихрест, драма на 5 дій	3 „	50 „
Дві жертви за вірну любов, драма на 3 дії .	3 „	50 „
Душогуби, драма на 5 дій	3 „	50 „
Гриць Мазниця, комедія на 3 дії	3 „	50 „
Жидівський Розвід, драма на 5 дій	3 „	50 „
З обіймів в обійми, сценки на 2 дії	3 „	50 „
Запоріжське сватання, на 3 дії	2 „	50 „
За Немань іду, комедіо-оперета на 3 дії . .	2 „	— „
Запоріжський Клад (Скарб), оперета на 3 дії	2 „	50 „
Катерина, драма на 4 дії	3 „	— „
Орися, песа на 4 дії	3 „	50 „
Сон під судний день, комедія на 4 дії . . .	2 „	— „
Соколики, комедія на 4 дії	3 „	50 „
Трійка гільтаїв, комедія на 5 дій	3 „	50 „
Тарас Бульба, драма на 5 дій	3 „	50 „
Монольоґи ч. I., II, III, IV по	1 „	— „

В осені — до кінця 1932, появляться друком накладом Книгарні і Антикварні ім. Лелі Українки в Тернополі такі книжки:

Задля вас красавиці..! історична драма на 5 дій.	4 зл.	— с.
З тамтого світу.... комедія на 3 дії	2 „	50 „
Змійка комедія на 4 дії.	3 „	— „
Двайцять днів тюрми комедія на 3 дії	3 „	— „
Ніч несподіванок, комедія на 3 дії	2 „	— „

БІБЛІОТЕКА НАРОДОВА

8073/32

8073

20 PAŹ 1932

STAROSTWO TARNOPOL
Egzemplarz obowiązkowy
Nakład 1.000 egz.
dnia 12.10 1932